

СТАНДАРТИЗАЦІЯ УНОРМУВАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

У 2014 році над територією Донецької області, тимчасово контрольованою незаконними збройними формуваннями терористичної організації «Донецька народна республіка», потерпів катастрофу пасажирський літак Малайзійських авіаліній, що прямував з м. Амстердам (Королівства Нідерландів) до м. Куала-Лумпур (Малайзії) (рейс МН-17). Літак був вражений на висоті понад 10 000 метрів зенітною керованою ракетою зенітно-ракетного комплексу «Бук-М1», завезеного з території Російської Федерації. В результаті катастрофічної події загинуло 298 людей (з яких – 15 членів екіпажу).

З метою розслідування причин катастрофи рейсу МН-17 було створено міжнародну слідчу групу (в рамках діяльності якої працювала експертна комісія) під егідою прокуратури Голландії за участю представників правоохоронних органів, військових спеціалістів, судових експертів тощо Австралії, Бельгії, Голландії, Малайзії, України. До роботи групи в окремих випадках залучалися фахівці з інших країн.

Вже на першому етапі експертного розслідування слідчі та експерти з різних країн постали перед питанням щодо узгодженості своїх дій, враховуючи особливості законодавства країн-учасників розслідування. Чого вартувало тільки узгодження передачі залишків літака до Голландії, проведення слідчих експериментів та відбирання зразків для проведення експертиз в різних країнах, безпосереднє проведення експертних досліджень понад 2 000 об'єктів, що мають потенційну судову вагомість тощо. Робота тривала майже 5 років і нарешті завершилася направленням матеріалів до окружного суду м. Гааги (Королівства Нідерландів), серед яких результати понад 1 000 експертиз, що почнуть розглядатися у березні поточного року.

Зазначене вище, вочевидь, стало однією з вагомих причин в черговий раз замислитися над удосконаленням процесів роботи слідчих, експертів, інших фахівців під час діяльності міжнародних слідчих та експертних комісій, проведення повсякденної роботи з експертного забезпечення злочинів шляхом активізації міжнародної, регіональної та національної стандартизації.

Робота із стандартизації у галузі експертного забезпечення у світі розпочалася у 1999 р., коли Міжнародна організація із стандартизації (ISO) та Міжнародна електротехнічна комісія (IEC), що забезпечують

процеси міжнародної стандартизації, прийняли першу англomовну версію одного із лінійки міжнародних стандартів систем управління якістю ISO/IEC 17025 «General requirements for the competence of testing and calibration laboratories» («Загальні вимоги до компетенції випробувальних та калібрувальних лабораторій»), на відповідність вимогам якого акредитуються установи, що застосовують інструментальні методи при проведенні експертиз.

У 2000 р. розпочалася акредитація установ, що забезпечують експертні процеси, у державах світу.

У 2008 р. Генеральна Асамблея Європейської кооперації з акредитації (EA) та Генеральна Асамблея Європейської мережі криміналістичних установ (ENFSI) ратифікують Керівництво з імплементації міжнародного стандарту ISO/IEC 17020 «Conformity assessment – Requirements for the operation of various types of bodies performing inspection» («Оцінка відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування») у сфері розслідування місця злочину (EA-5/03 «Guidance for the implementation of ISO/IEC 17020 in the field of crime scene investigation»). Крім того, на відповідність вимогам ISO/IEC 17020, відповідно до роз'яснень ENFSI, яка у 2009 році визнана Європейською комісією монопольною організацією у галузі судової експертизи, можуть акредитуватися установи, що забезпечують проведення судових експертиз та не потребують застосування інструментальних методів досліджень (наприклад, почеркознавчих), та функціонування баз даних.

У 2012 р. за ініціативою Комітету з криміналістики Стандартів Австралії створюється проектний комітет 272 «Криміналістика» Міжнародної організації із стандартизації (ISO PC 272 «Forensic Sciences»), а також дзеркальний комітет 419 «Процеси криміналістики» Європейського комітету із стандартизації (CEN) (CEN/TC 419 «Forensic Science Processes»), що згодом (у 2014 р.) перетворюються в постійно діючі технічні, діяльність яких охоплюватиме усі галузі криміналістики та матиме довгострокову програму роботи.

У 2015 році до розділу 07 «Природничі та прикладні науки» Міжнародного класифікатора стандартів (ICS) вноситься нова група стандартів 07.140 «Криміналістика» («Forensic Sciences»).

У 2018 р. ТК 272 публікуються дві частини міжнародного стандарту ISO 21043: ISO 21043-1:2018 «Forensic sciences – Part 1: Terms and definitions» («Криміналістика. Частина 1: Терміни та визначення») та ISO 21043-2 «Forensic sciences – Part 2: Recognition, recording, collecting, transport and storage of items» («Криміналістика. Частина 2: Виявлення, фіксація, вилучення, транспортування та зберігання предметів» (що мають потенційну судову значимість). Продовжується розробка ще трьох частин серії, що стосуються безпосереднього проведення експертиз («Аналіз», «Інтерпретація», «Звітність»).

Процеси стандартизації криміналістичних процесів в Україні розпочалися з акредитації у 2010 р. на відповідність вимогам ISO/IEC 17025 першої установи в Україні – НДЕКЦ при ГУМВС України в Запорізькій області. На сьогодні акредитовано 24 (з 25) підрозділів Експертної служби МВС України. У 2013 р. акредитовано першу установу Міністерства юстиції України – Київський НДІСЕ. Сьогодні акредитовано 2 (з 8) науково-дослідні установи Міністерства юстиції України. До процесів стандартизації долучилися експертні підрозділи СБУ, судово-медичних бюро тощо.

У 2018 р. вноситься новий код та класифікаційне угруповання до національного класифікатора ДК 004:2008 «Український класифікатор нормативних документів» – 07.140 «Судова експертиза», що відповідає аналогічному коду та класифікаційному угрупованню, внесеному у 2015 р. до Міжнародного класифікатора стандартів (ICS). У тому ж році створюється Технічний комітет 192 «Судова експертиза» Національного органу стандартизації України (ТК 192 «Судова експертиза») з виконанням функцій секретаріату Київським НДІСЕ, співробітник якого увійшов до ТК 272 «Криміналістика» Міжнародної організації із стандартизації (ISO) як представник Національного органу стандартизації України, членами якого є представники 23 країн, наглядачами – 19 країн, консолідований досвід яких і втілюється у вимоги міжнародних стандартів. Останні в свою чергу регламентують те, «що» підлягає стандартизації, а не «як» і «хто». Кращі практичні посібники та стандартні робочі процедури у рамках систем управління якістю повинні описувати, «яким чином» будуть виконуватися вимоги цього документа. Нормативні положення та політика країни визначають «хто» повинен відповідати вимогам стандартів.

ТК 192 «Судова експертиза» на першому році своєї діяльності розроблено 8 національних стандартів у галузі криміналістики, з яких 3 – гармонізовані з міжнародними. На даний час заплановано до розробки 16 стандартів, з яких 6 – гармонізуватимуться з міжнародними.

І наостанок. У 2016 році ISO/TC 272 «Forensic Sciences» був оприлюднений Стратегічний бізнес-план (від 16.01.2016) із розробки міжнародних стандартів, що повинні мати на меті, зокрема:

- підвищення надійності судових доказів на міжнародному, регіональному та національному рівнях;
- встановлення узгоджених методів роботи, що полегшить експертним лабораторіям різних юрисдикцій спільну діяльність у відповідь на виклики транскордонної злочинності;
- надання експертним лабораторіям взаємної підтримки у випадках катастрофічної події, коли вичерпуються можливості однієї юрисдикції;
- розширення обміну результатами експертних досліджень, іншою інформацією, включаючи спільне використання баз даних;

– забезпечення відповідності цілям застосування витратних матеріалів без його впливу на результати досліджень тощо, що потягне за собою не притягнення до відповідальності невинних та призведе до неминучого покарання злочинців, а відповідно до цього, удосконалив існуючі механізми забезпечення конституційних прав людини і громадянина.

УДК 343.13(043.2)

Расторгуєв О.В., аспірант,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

НЕВРЕГУЛЬОВАНІСТЬ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ ОГЛЯДУ ТА ФІКСУВАННЯ МІСЦЯ ПОДІЇ

Поняття огляду наводиться в статті 237 Кримінального процесуального кодексу України (далі як КПК України). Так, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Перш за все слід зазначити, що огляд, як слідча є першочерговою та найпоширенішою слідчою дією. Однак в структурі процесуального закону, а саме в Главі 20 КПК України, яка включає в себе 23 статті, стаття 237 «огляд» знаходиться лише на 15 місці. Вважаємо дану конструкцію такою, що позбавлена логіки.

Ще однією невизначеністю вже самої дефініції поняття огляду є те, що неможливо достеменно зрозуміти, огляд чого саме проводиться. Посилання на «місцевість, приміщення, речі та документи» взагалі є абстрактним. Вважаємо, що доцільно використовувати терміни «місце події» та «огляд місця події».

Питанню визначення поняття огляду у фаховій літературі приділено значної уваги. Узагальнюючи поняття місця події, можна сформулювати наступним чином: місцем події може бути не тільки місце, де скоєно злочин, а й те, де знайдено різні сліди, що вказують на його зв'язок зі злочином (кримінальним правопорушенням). Зазвичай це місце підготовки до злочину, приховання об'єктів злочинного посягання, знарядь злочину й інших фактичних даних, які можуть бути визнані як докази. Місцем події може бути певна ділянка території (суші, водної поверхні, дна водойма) чи приміщення. Існують і «рухливі» місця події: залізничні чи трамвайні вагони, автобуси, тролейбуси, автомобілі, морські й річкові судна, літаки тощо. Однак це питання класифікації місць події є скоріше предметом науки криміналістики.

В такому разі поняття «огляду місця події» можна сформулювати наступним чином – це слідча дія, яка має на меті дослідження